

TRUPUL CREȘTINILOR DUPĂ MOARTE ȘI CINSTIREA MOAȘTELOR SFINȚILOR¹

Arhimandrit Placide DESEILLE²

Traducere din limba franceză de Prof. dr. habil. Felicia DUMAS,
Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași

Subiectul la care vreau să mă refer aici are legătură cu elementele esențiale ale antropologiei creștine, precum și cu întreaga iconomie a mântuirii și îndumnezeirii oamenilor. În Biserică, cinstim moaștele Sfinților deoarece, ca urmare a harului primit de ei la botez și a conlucrării lor pline de râvnă din timpul vieții pământești cu acesta, trupul lor a fost, asemenea Trupului Domnului ca urmare a Întrupării Sale, sfințit, pătruns de energiile divine necreate, de energia Duhului Sfânt care a arătat pe Muntele Tabor îndumnezeirea Trupului Mântuitorului Hristos și care va transfigura și trupurile creștinilor la Parusie și la Învierea de obște, energie care, din momentul botezului, le impregnează deja aici pe pământ trupurile, precum și rămășițele pământești. Toată Tradiția Bisericii a mărturisit mereu acest lucru. Sigur, doar rămășițele creștinilor cărora Biserica le-a recunoscut în mod oficial sfințenia prin canonizare pot face obiectul unui cult oficial, dar nici cele ale creștinilor adormiți ca prieteni ai lui Dumnezeu nu sunt lipsite de prezența Duhului Sfânt, garanție a învierii lor în ziua cea de pe urmă. Sunt aspecte ale aceleiași realități ce trebuie tratate împreună.

¹Traducerea a fost realizată după studiul *Le corps des chrétiens dans la mort et la vénération des reliques des saints*, publicat în revista „Buisson ardent. Cahiers Saint-Silouane l’Athonite”, CERF, numéro 22, 2016.

²Părintele Arhimandrit Placide Deseille este starețul Mănăstirii „Sfântul Antonie cel Mare” din Franța.

1. Trupul creștinului după moarte în lumina credinței creștine

Credința ne învață că, prin Întruparea Sa, Logosul și-a asumat un suflet și un trup omenești. Acest suflet și acest trup nu alcătuiesc o persoană omenească, ci sunt sufletul și trupul Cuvântului lui Dumnezeu, adică firea omenească asumată de unica persoană divină a Fiului lui Dumnezeu.

Această unire ipostatică ce există din prima clipă a zămislirii firii omenești a lui Hristos în pântecele Fecioarei Maria este indestructibilă și nici măcar moartea n-a putut să o desființeze. După moarte, în cele trei zile care au precedat slăvita Înviere a Mântuitorului Hristos, sufletul și trupul Său au fost despărțite, trupul I-a fost lipsit de viața biologică, însă nici trupul și nici sufletul nu au fost despărțite de firea Sa dumnezeiască. După moarte și în moarte, trupul Său a rămas unit cu firea cea dumnezeiască; el era în continuare trupul Fiului lui Dumnezeu și avea în el energia necreată a Duhului Sfânt, garanție a Învierii Sale.

Aceste aspecte teologice ne invită să reflectăm la condiția trupului creștinilor după moarte.

Desigur, există o diferență esențială față de condiția Mântuitorului Hristos. Fiecare creștin este o persoană umană, în vreme ce Hristos este unul dintre cele trei Ipostasuri dumnezeiești consubstanțiale ce alcătuiesc Sfânta Treime. Prin Botez, fiecare creștin a devenit un mădular al lui Hristos Cel Înviat, însă el a rămas totuși o persoană, un ipostas omenesc. Ca urmare a sfințirii sale baptismale, sufletul și trupul i-au fost altoite pe Trupul cel înviat și proslăvit al lui Hristos, din care se revarsă viața Sa dumnezeiască, adică energiile necreate ale Duhului Sfânt. Cu toate acestea, el nu a devenit o persoană dumnezeiască, ci este doar altoit pe Trupul Înviat al Mântuitorului Hristos și, din acel moment, dacă a consimțit și conlucrat în mod liber la lucrarea Duhului, dacă a acceptat să nu se mai lase condus de propriul *eu*, el este pătruns, impregnat de energia Duhului Sfânt, așa cum fierul roșu sau cărbunele încins sunt pătrunse de foc.

Din acel moment, în el și prin el lucrează Mântuitorul Hristos și Duhul Său cel Sfânt, dacă el consimte la aceasta. De fiecare dată

când se comportă potrivit voinței divine, lepădându-se de orice voie proprie contrară, el poate spune în deplin adevăr, împreună cu Sfântul Apostol Pavel: „Nu eu mai trăiesc, ci Hristos trăiește în mine” (Galateni 2, 20). Acest lucru se întâmplă atunci când creștinul practică, până în cele mai mici detalii ale vieții sale zilnice, virtuțile creștine: iubirea de Dumnezeu și de aproapele, smerenia, răbdarea, blândețea cea bună, încrederea în ceilalți, cumpătarea etc. De altminteri, numai așa el primește puțința de a trăi efectiv și în mod real în Hristos, ca un adevărat creștin. Dacă rămâne singur și lucrează singur, toate acestea îi sunt cu neputință, de nepracticat; însă dacă este unit cu Hristos, toate acestea îi devin cu puțință.

Creștinul este numit în deplin adevăr „mădular al lui Hristos” și „templu al Duhului Sfânt” tocmai ca urmare a acestei altoiri a sa pe Hristos Cel Înviat și a urmărilor acesteia. Aceste denumiri se referă atât la trupul său, cât și la suflet, și această calitate nu poate fi distrusă decât printr-o rupere voluntară de Hristos, printr-un păcat greu, de moarte. Dar moartea, ce înseamnă ea pentru creștin?

Prea adesea se spune că trupul celui adormit merită respect și atenție fiindcă „a fost” templu al Duhului Sfânt. Ca și cum această calitate ar fi de domeniul trecutului, iar după moarte trupul lui nu ar mai fi decât un conglomerat de elemente chimice, un pic de țărână lipsită de orice realitate duhovnicească; în aceste condiții, chiar nu ar fi vreo nădejde de înviere. Or, lucrurile nu stau deloc așa. Desigur, despărțit de suflet până la înviere, trupul nu mai poate lucra în mod „divino-uman”. Omul este alcătuit însă prin esență dintr-un suflet și un trup și nu devine niciodată „doar un duh, sau un pur duh”; rămășițele lui pământești rămân mereu în legătură cu sufletul său. Aceste rămășițe rămân trupul unei persoane anume și sunt chemate să învieze în Ziua cea din urmă. Deși nu mai este însuflețit de suflet, acest trup nu rămâne mai puțin sfințit, dacă creștinul respectiv a murit ca prieten al lui Dumnezeu, fără păcate de moarte neispășite. Chiar și după moarte, în starea lui adormită, el rămâne tot templu al Duhului Sfânt. Aceasta este și rațiunea gesturilor liturgice care-i sunt consacrate, potrivit Tradiției adevărate a Bisericii: tămâieri, stropirea cu apă sfințită, interdicția arderii prin incinerare și a oricărei alte forme de ne-

cinstire, îngropare cuviincioasă însemnată cu semnul Sfintei Cruci. Aceasta este și rațiunea cinstirii sfințelor moaște ale sfinților și cauza puterii lor de a săvârși minuni. În ochii credinței noastre, moaștele sfinților sunt cu adevărat cărbuni încinși impregnați de Focul necreat al Dumnezeirii.

Da, trupul unui creștin „adormit” în Domnul se cuvine să fie cinstit întru totul. În ochii credinței creștine, el este cu adevărat un cărbune încins pătruns de focul dumnezeirii. Așa cum trupul lui Hristos nu era despărțit în mormânt de firea Sa dumnezeiască, tot așa – păstrând proporțiile, firește –, trupul creștinului credincios Botezului său nu este despărțit, în groapă, de Duhul Sfânt, al cărui templu este. E adevărat că doar o hotărâre a Bisericii (o „canonizare”) ne poate da certitudinea că respectivul creștin a murit cu adevărat ca prieten al lui Dumnezeu și prin urmare, că îl putem cinsti ca pe un sfânt. Așa este prudent. Știm însă că un loc creștinesc de îngropare nu este un „centru funerar”, ci un „cimitir” (*kimitérion*), adică un „dormitor”, în care, atâta vreme cât sufletele sunt cufundate în lumina nesfârșită a Iubirii, Care este Dumnezeu, „sfințele trupuri”, cum erau numite odată, așteaptă în pace slăvita deșteptare a Învierii.

2. Cinstirea moaștelor sfinților

Și ajungem acum la cinstirea moaștelor sfinților. Această cinstire este la fel de veche precum recunoașterea sfințeniei de către Biserică a unora dintre membrii ei. Aflăm, astfel, din istorisirea martiriului Sfântului Policarp – și aceasta nu este singura mărturie –, text trimis la un an după martiriu Bisericii din Asia de către creștinii Bisericii din Smirna, că Sfântul (Policarp) a fost ars de viu, dar trupul nu i-a fost distrus în totalitate. Iată ce putem citi la sfârșitul acestei scrisori care relatează martiriul Sfântului: „După martiriu, păgânii au vrut să-i termine de ars trupul, fiindcă mai rămăseseră din el câteva resturi. Văzând cearta stârnită de comunitatea evreiască din oraș, sutașul a așezat trupul la mijloc și i-a dat foc, după obicei. Mai târziu, i-am putut recupera osemintele, mai scumpe decât pietrele cele prețioase și decât aurul, pentru a le așeza într-un loc cuviincios. Acolo ne va ajuta Domnul să ne adunăm cu bucurie pentru a-i serba martiriul, adică nașterea

la cer, spre pomenirea tuturor acelora care s-au luptat înaintea noastră și pentru a-i întări și pregăti pe aceia care vor trebui să se lupte pe viitor”³.

Vedem, așadar, modul în care creștinii din Smirna au adunat cu evlavie rămășițele Sfântului Policarp. Pentru a le cinsti, le-au păstrat într-un fel de catacombă sau de *martyrium*, pentru a-i comemora în fiecare an martiriul, prin slujirea Sfintei Euharistii. Și făceau aceasta pentru a-i pregăti pe membrii comunității în vederea primirii eventuale a martiriului, deoarece se aflau în plină perioadă de persecuție și prigoană.

La începutul veacului al IV-lea, persecuțiile au încetat odată cu Împăratul Constantin cel Mare, care a acordat libertate cultului creștin, convertindu-se el însuși la creștinism. În felul acesta, situația comunităților creștine s-a modificat radical.

Pentru a vorbi despre cultul sfințelor moaște, mă voi folosi de învățătura unui episcop al galilor din veacul al IV-lea, Sfântul Ierarh Victriciu (în franceză: Victrice, *n.tr.*) de la Rouen⁴. El a fost aproape contemporan cu Sfântul Martin de Tours, fiind mai tânăr cu vreo zece ani decât el. Sfântul Victriciu de Rouen s-a născut probabil spre anul 330 și a murit în pragul veacului al IV-lea, fiind contemporan cu majoritatea marilor sfinți din acest secol. A trăit în Occident, iar Sfântul Paulin de Nola avea să spună despre el că era născut „la capătul lumii”. Despre acest „capăt al lumii” se crede că ar corespunde Belgiei de astăzi. Odată ajuns episcop de Rouen, Sfântul Victriciu a evanghelizat nordul Franței, vechiul ținut Boulonnais și celelalte regiuni învecinate.

Sfântul Victriciu se afla în corespondență cu toți sfinții din Apus din cea de-a doua jumătate a veacului al IV-lea, mai cu seamă cu Sfântul Paulin de Nola, dar și cu Sfântul Ambrozie al Milanului, cu Fericitul Ieronim și, prin acesta, cu întreg Orientul creștin. Toți acești sfinți se cunoșteau între ei și erau mereu în legătură unii cu alții – ce tablou impresionant! Provenit dintr-o familie din înalta aristocrație romană, Sfântul Paulin de Nola era extrem de bogat; soția lui, Therasia (Tereza), de origine spaniolă,

³ Polycarpe de Smyrne, *Lettres et Martyre*, Collection „Sources chrétiennes”, 10bis, p. 233.

⁴ A se vedea articolul „Victrice de Rouen” din *Dictionnaire de Spiritualité*, volumul XVI, col. 562-568 (A. Solignac), cu o bogată bibliografie.

este prima Tereză din istorie. Ea deținea o mulțime de domenii în Catalonia. Amândoi au renunțat la toate averile, pe care le-au împărțit săracilor, și s-au retras în Campania, lângă altarul unui sfânt martir pe care-l iubeau și îl cinsteau în chip deosebit, Sfântul Felix. De la Sfântul Paulin de Nola ni s-a transmis corespondența, o culegere remarcabilă de scrisori de prietenie adresate tuturor sfinților din Apus din vremea sa. Sfântul Paulin e un sfânt foarte cald și interesant, un om cu un simț al prieteniei cu totul deosebit, de o mare bunătate, plin de milostivire față de toți. De altminteri, el a fost numit pentru aceasta „Sfântul Paulin Milostivul”. Sfântul Victriciu de Rouen avea o legătură cu totul privilegiată cu el și multe amănunte legate de viața sa ne-au fost transmise de scrisorile Sfântului Paulin.

Ca și Sfântul Martin de Tours, Sfântul Victriciu era militar la origine, fiind fiul unui veteran aflat în garnizoană în nordul îndepărtat al Franței sau în Belgia. Asemenea tuturor fiilor de veterani, el a intrat în armată la vârsta de șaptesprezece ani și a fost militar vreme de mai mulți ani. Ca și Sfântul Martin de Tours, a renunțat la cariera militară, urmând apoi studii temeinice, deoarece, atunci când a devenit episcop de Rouen, câțiva ani mai târziu, el avea să scrie, asemenea Sfântului Ilarie de Poitiers, într-o latină literară perfectă, fapt cu totul remarcabil pentru perioada respectivă.

În cea de-a doua jumătate a veacului al IV-lea, Victriciu devine ucenicul Sfântului Martin, evanghelizând ținuturile din nordul Franței, regiunea Boulonnais și o parte din Flandra. El înrădăcinase acolo un creștinism cu totul remarcabil, ce avea să fie distrus aproape în întregime, din păcate, un secol mai târziu, de o invazie saxonă. Cu toate acestea, regiunile evanghelizate de el erau caracterizate de un creștinism solid, iar orașul Rouen era în perioada respectivă aproape în întregime creștin și una dintre cele mai importante metropole ale galilor.

Ne aflăm deci imediat după instalarea păcii în Biserică, într-o perioadă în care, datorită libertății acordate cultului creștin, se stabilesc între diferitele Biserici o serie de legături și de schimburi, acestea din urmă fiind reprezentate cel mai adesea de schimburi de sfinte moaște. Unele Biserici aveau în posesie o mare cantitate de moaște, mai cu seamă acolo unde persecuțiile împotriva

creștinilor fuseseră dintre cele mai aprige. Era mai cu seamă cazul Romei, și, într-o anumită măsură, și al Bisericii din Milano, precum și, în chip firesc, al întregii părți răsăritene a Imperiului. Galii nu cunoscuseră astfel de persecuții, asemenea celorlalte părți ale Imperiului. Desigur, și în Galia existaseră martiri, dar nu la fel de numeroși ca în alte părți; dintre aceștia, să-i menționăm pe Sfinții Martiri de la Lyon, din anul 177, al căror martiriu reprezintă una dintre cele mai frumoase pagini din istoria Bisericii, pe care o cunoaștem datorită lui Eusebiu de Cezareea. Primul episcop de Lyon, Sfântul Fotin, a trecut la Domnul în timpul acestei persecuții, în temnița în care fusese închis. Sfântul Irineu, care era preot la Lyon, i-a urmat după aceea.

În afara acestor persecuții de la sfârșitul veacului al II-lea, în Galia nu au avut loc altele foarte violente, ceea ce face că galii aveau mai puțini martiri decât alte Biserici și erau doritori să obțină moaște provenite din alte colțuri ale creștinătății. De două ori, Sfântul Victriciu a avut bucuria de a primi mai multe sfinte moaște provenind din Italia, iar primirea lor de către Biserica din Rouen a fost o adevărată biruință.

Se știe că și în zilele noastre, atunci când călătoresc, moaștele importante ale sfinților sunt întâmpinate în țările ortodoxe cu onorurile militare cuvenite șefilor de stat. Atunci când mâna Sfintei Maria Magdalena, păstrată în Mănăstirea Simonos Petra, este dusă la Tesalonic, ea este primită cu asemenea onoruri oficiale. Fostele țări comuniste au reintrodus acest protocol. Când părintele stareț de la Simonos Petra a fost în Rusia, împreună cu o delegație de călugări din mănăstirea sa, pentru a duce spre închinare mâna Sfintei Maria Magdalena, sfânta relicvă a fost primită la Moscova și în marile orașe din Rusia cu onoruri militare ca pentru un șef de stat și de evlavie profundă a unor mulțimi imense de credincioși. În cinstea ei a fost săvârșită o minunată slujbă în catedrala Mântuitorul Hristos din Moscova, o biserică imensă reconstruită pe dealul Alexeievsky, pe malul Moscovei, în prezența a numeroși episcopi, preoți și călugări, și cu participarea impresionant de mare a credincioșilor. În unele locuri, în Rusia, aceștia au stat la cozi de mai mulți kilometri pentru a se închina la sfânta relicvă. De curând, mâna Sfintei Maria Magdalena a fost dusă de părintele stareț Elisei și la Iași, la sărbătoarea Sfintei Parascheva,

ocrotitoarea Moldovei. Sfânta relicvă a fost întâmpinată la aeroportul din oraș de Înaltpreasfințitul Părinte Mitropolit Teofan și la Catedrala Mitropolitană de o mulțime mare de credincioși, preoți, monahi și monahii. Slujba săvârșită de Înaltpreasfințitul Părinte Teofan, de primire a sfintei relicve, asemenea slujbelor de întâmpinare și celebrare a ei din Rusia, precum și evlavia pelerinilor români care au așteptat ore în șir să se închine la sfintele moaște, reprezintă o dovadă a realismului cu care mulțimile de credincioși pot simți prezența Bisericii cerești în mijlocul nostru.

Aproape același lucru s-a întâmplat și la Rouen atunci când au fost primite sfintele moaște venite de la Milano. Sfântul Victriciu ne vorbește despre aceasta în tratatul său *Despre lauda adusă Sfinților*, după cum urmează: „Odorul Italiei a fost așezat cu pioșenie în catedrala neterminată. Episcopul de Rouen a desfășurat tot fastul pe care geniul și evlavia sa au putut să le închipuiască”. Acest lucru se întâmpla la întoarcerea Sfântului Victriciu din Marea Britanie, în jurul anului 396. Trebuie să precizăm faptul că în perioada respectivă, în Marea Britanie făcea ravagii erezia pelagiană, iar mulți episcopi din Galia erau trimiși acolo, adesea la cererea papei de la Roma, pentru a o combate. Așa se face, spre exemplu, că Sfântul Gherman de Auxerre, aflat în drum spre Marea Britanie a trecut prin Nanterre, unde a binecuvântat-o pe Sfânta Genoveva, binecuvântare ce stă la originea prieteniei dintre ei. Și Sfântul Victriciu fusese trimis în Marea Britanie să combată erezia pelagiană. Pe drumul de întoarcere află că un episcop străin, numit Elian, fusese trimis de Sfântul Ambrozie și câțiva confrăți de-ai săi din Italia de Nord pentru a-i aduce „un odor sfânt de moaște și mai bogat decât cel dintâi”, pe care i-l trimiseseră deja. „Tresăltând de bucurie”, scrie chiar el, a parcurs în mare grabă ultimii șaiszeci de kilometri care-l mai despărțeau de orașul său episcopal. La vederea sfintelor moaște, izbucnește în lacrimi de bucurie, care-l fac să exclame: „Iată că o mare parte a oștilor cerești binevoiește să vină la noi în oraș; de acum înainte, va trebui să locuim împreună cu mulțimea sfinților. După bucuria pe care o încerc acum, îmi dau seama ce am pierdut până în prezent, însă, sfinți și cinstiți martiri, întârzierea-mi este scuzabilă și voi mă veți ierta, fiindcă am plecat în Marea Britanie și am stat acolo doar pentru a face ascultare. Frații mei arhieriei, sfințiții

părinți episcopi, m-au chemat acolo pentru a face pace. Puteam oare să nu mă duc?”

Sfinții pe care Victriciu îi saluta cu atâta bucurie erau: Sfântul Proclu din Bologna, Sfântul Antonin de Plaisance (Placentia), Sfântul Traian din Macedonia (deci din Asia Mică), Sfântul Daser din Milano, Sfinții Alexandru și Chindeu din Perga Pamfiliei, Sfinții Mochie și Dactim, a căror origine nu se cunoaște, și Sfintele fecioare Rogata, Leonila, Anastasia și Anatolia. Mulți dintre acești sfinți nu mai sunt cunoscuți în zilele noastre, dar în vremea aceea erau martiri de dată recentă, ale căror moaște erau păstrate cu sfințenie, mai cu seamă în Asia Mică.

Această primire a sfintelor moaște, care s-a bucurat de un ecou foarte mare în viața Bisericii, l-a determinat pe Sfântul Victriciu să scrie tratatul intitulat *Despre lauda adusă Sfinților*, care este în esență o lucrare despre cinstirea moaștelor Sfinților. Această lucrare este extrem de interesantă pentru noi, deoarece, deși avem numeroase mărturii despre cinstirea sfintelor moaște în Biserica veche⁵, nu dispunem, după cunoștința mea, de nici un tratat din perioada patristică care să fie consacrat în mod special acestei tematici, cel puțin nu înainte de controversa dintre Fericitul Ieronim și Vigilantiu din anul 406. Mai târziu, din vremea împăraților iconoclaști de la Constantinopol, care au combătut cultul icoanelor, avem texte importante referitoare la cinstirea sfintelor icoane, dintre care mai cu seamă cele ale Sfinților Ioan Damaschin și Teodor Studitul; cu privire însă la cinstirea sfintelor moaște, nu avem decât o serie de mărturii referitoare la practica Bisericii, dar nu și un tratat *ex professo* despre sfintele moaște.

În tratatul său, Sfântul Victriciu începe prin a face elogiul credincioșilor săi din Rouen, după care îi invită pe aceștia să-și cinstească oaspeții, adică pe sfinții care veneau „să locuiască” la Rouen prin intermediul sfintelor lor moaște, prin fapte de smerenie, rugăciune și prin imne de laudă cântate în cinstea lor. „Oaspeții noștri nou-sosiți nu se vor simți străini în orașul care-i primește, scrie Sfântul Victriciu, ci își vor găsi aici numeroși

⁵O prezentare cvasi-exhaustivă referitoare la istoria cultului sfintelor moaște din diferitele Biserici, în timp și spațiu, se găsește în articolul „Reliques” din *Dictionnaire de théologie catholique*, volumul 13/2, col. 2312-2376 (P. Séjourné), Paris, 1937.

frați". El se referea la alți martiri care făcuseră parte din primul grup de sfinte moaște care-i fuseseră trimise din Nordul Italiei. Și Sfântul Victriciu continuă: „Sfinții alcătuiesc o mare familie; ei sunt una între ei și una împreună cu Domnul Care i-a așezat pe propriul Său tron. Dumnezeu Își arată prin ei dumnezeirea și desăvârșirea; ei posedă prin înfiere ceea ce Dumnezeu posedă prin fire și de aceea ei au o putere fără margini, pe care o posedă și cele mai mici dintre moaștele lor, în aceeași măsură cu trupurile lor întregi”.

Ne putem mira uneori că multe dintre moaștele ce sunt păstrate cu atât de mare sfințenie în atâtea biserici sunt de cele mai multe ori foarte mici, însă acest lucru stă mărturie despre conștiința faptului că pretutindeni unde se află moaștele unui sfânt se află acolo și prezența lui duhovnicească. „Astfel, precizează în continuare Sfântul Victriciu, nu trebuie să ne mirăm că moaștele pot vindeca sufletul și trupul credincioșilor în nenumărate locuri diferite în același timp, în Răsărit ca și în Apus, la Constantinopol sau la Roma, peste tot unde se găsesc, chiar și sub forma unei mici pulberi de țărână sau a unei picături din sângele lor”.

Așadar, sfintele moaște asigură o prezență duhovnicească a Sfinților respectivi. Cu toate acestea, simțul nostru critic este mult mai ascuțit decât al celor din vechime. Și ne putem întreba cu siguranță: „Dar moaștele care au fost cinstite vreme îndelungată în anumite locuri de pelerinaj și despre a căror autenticitate nu suntem deloc siguri, ce putem spune despre ele?”. Putem considera că datorită acestei cinstiri a lor îndelungate, vreme de secole întregi, și ele asigură o prezență duhovnicească. În urmă cu câțiva ani, cineva îl întreba pe părintele dominican care veghează asupra moaștelor Sfintei Maria Magdalena de la Sainte-Baume și Saint-Maximim, dacă era sigur de autenticitatea lor. Era el sigur că Sfânta Maria Magdalena a venit în Sudul Franței în veacul întâi? Părintele i-a răspuns: „Nu am argumente istorice decisive care să demonstreze faptul că a venit până aici, dar vă pot spune însă cu certitudine că ea este prezentă aici”. Acest părinte dominican spunea că au existat atâtea minuni săvârșite acolo de-a lungul veacurilor, că în zilele noastre sunt organizate acolo atât de multe pelerinaje, încât există o adevărată prezență duhovnicească

a Sfintei Maria Magdalena prin intermediul sfintelor ei moaște care se păstrează acolo.

Să ne întoarcem însă la Sfântul Victriciu. Ceea ce voia el cu tot dinadinsul să demonstreze era faptul că și cel mai mic fragment din moaștele unui sfânt are o natură și o putere dumnezeiască. Pentru a arăta aceasta, el a făcut apel la o serie de dovezi și de comparații precum cele existente în sânul naturii. El scria: „Orice trup omenesc provine din carnea lui Adam; omenirea este așadar una din punct de vedere trupesc, în chip nedespărțit, spiritual și material, fiindcă suntem încorporați în Hristos și Duhul lui Dumnezeu sălășluiește în fiecare dintre noi”.

În această frază, Sfântul Victriciu rezumă unul dintre aspectele fundamentale ale învățaturii Sfinților Părinți: firea omenescă este una singură. Oamenii nu sunt asemenea pietrelor dintr-o grămadă. Datorită firii omenesti pe care toată lumea o are, există între persoanele umane un fel de consubstanțialitate, nu una „numerică”, ca între Persoanele dumnezeiești, dar una reală, totuși. Pe de altă parte, atunci când suntembotezați în Hristos, când ne împărtășim cu Trupul și cu Sângele Lui înviate, în acel moment Duhul Sfânt pe care Îl primim ne contopește încă și mai mult într-un singur trup, care este Trupul lui Hristos. Din Trupul Înviat al Mântuitorului Hristos primim focul cel dumnezeiesc, care-l pătrunde și-l transfigurează, și această energie divină ne unește în felul acesta cu El, face din noi mădularele Lui, însuflețite de același Duh ca și Trupul Său cel Înviat. Aceasta face că suntem cu toții mădularele unui singur trup și că acolo unde este prezent unul dintre mădulare, este prezent într-o anumită măsură întregul trup. Suntem cu toții același trup care este Trupul lui Hristos. Această învățătură este rezumată într-o singură frază de Sfântul Victriciu, atât de mult era el pătruns de învățătura Tradiției, iar credincioșii lui înțelegeau întru totul ce voia să le spună, în așa măsură era prezentă în mintea lor, datorită predicilor lui obișnuite, această doctrină a unității firești a omenirii și a unității spirituale a oamenilor în Hristos.

Așadar, omenirea este una din punct de vedere duhovnicesc, într-o anumită măsură după fire, dar mai ales în Hristos, fiindcă suntem cu toții încorporați în Hristos și Duhul lui Dumnezeu sălășluiește în fiecare dintre noi. Este cu totul remarcabil să vedem

cum un episcop dintr-o regiune îndepărtată din Galia propovăduia, cu privire la această doctrină despre încorporarea noastră în Hristos, o învățătură la fel de fermă ca aceea a Sfântului Chiril al Alexandriei, din veacul următor.

„Acest Duh dumnezeiesc care-i însuflețește pe sfinți pe pământ și în cer, concluzionează Sfântul Victriciu, este o realitate de nedespărțit. Acolo unde se află, El se află în întregime. El se găsește în întregime în trupul Sfinților și tot în întregime se află și în fiecare părticică din trupul lor. Puterea dumnezeiască care lucrează în și prin sfinți lucrează, așadar, și în cea mai mică părticică din moaștele lor”⁶.

Aceste afirmații sunt extrem de interesante deoarece ne arată că în veacul al IV-lea, în Galia, găsim deja esența învățaturii Sfântului Grigore Palama din veacul al XIV-lea, care afirmă că energia divină a Sfântului Duh nu sfințește doar sufletele, ci și trupurile. Vorbind despre Schimbarea la Față a Mântuitorului Hristos, Sfântul Grigore Palama avea să precizeze că Trupul lui Hristos, precum și hainele Lui, străluceau ca zăpada, dar străluceau de lumina necreată a Duhului. Hristos nu strălucea de o lumină creată: lumina taborică este o manifestare a Sfântului Duh, care nu pătrunde doar sufletele, ci și trupurile, după cum se va vădi în cei aleși la Învierea de obște, de la sfârșitul veacurilor.

Să revenim la Sfântul Victriciu, care continuă după cum urmează: „Prin minunea unei taine a Duhului Sfânt, prin jertfirea trupurilor lor, prin aducerea ca jertfă a sângelui lor, prin sacrificarea îndurărilor și chinurilor lor, Apostolii și Sfinții s-au ridicat până la tronul Mântuitorului, fiindcă El ne spune: «Când Fiul Omului va ședea pe tronul slavei Sale, veți ședea și voi pe douăsprezece tronuri, judecând cele douăsprezece seminții ale lui Israel» (Matei 19, 28). Nu există nimic neasemănător între ei și Hristos, totul le este comun în adevăr și dumnezeire: în Hristos, prin fire, și în sfinți, prin înfiere. Dacă fiii sunt ca unul, și moștenirea lor este comună. Dacă moștenirea le este comună, tot comună le este și veșnicia. Pentru biruința lor, sfinții au primit ca răsplată nemurirea; mai rămâne deci ca autoritatea voințelor divine și omenească să nu mai fie împărțită, ci să fie una. Tot

⁶ *De laude sanctorum*, IX, 10, PL 20, col. 451.

Sfânta Scriptură ne învață: «Ca toți să fie una, după cum Tu, Părinte, întru Mine și Eu întru Tine, așa și aceștia în Noi să fie una» (Ioan 17, 21)».

Scrie Sfântul Victriciu mai departe, vorbind despre martiri: „Cu excepția privilegiului dumnezeirii, cu excepția esenței dumnezeirii, nimic nu deosebește Sfânta Treime de ce au primit sfinții prin har, fiindcă ei au primit cu adevărat viața divină; după martiriu, sângele lor arde, este fierbinte de darul dumnezeirii”. Există în acest loc, în scrierea Sfântului Victriciu, o frază de o densitate și profunzime pe care doar limba latină le poate exprima: *Sanguis autem (illorum) post martyrium praemio divinitatis ignescit*: „după martiriu, sângele lor este fierbinte de darul dumnezeirii”⁷.

Și Sfântul Victriciu continuă: „Dumnezeu s-a sălășluit peste tot în ei, lumina Lui le este transmisă fără să fie în nici un fel știrbită. El este întreg în fiecare parte a lor, în simțurile și în sufletele lor, și cum poate fi altfel decât desăvârșit în Sfinții Apostoli, El care este desăvârșit în toate? Dacă Dumnezeu este Creatorul a toate, El care a creat din neant vasul duhovnicesc care este trupul, membrele fiecărui Sfânt, cum să nu poată El să transforme, să transfigureze, în substanța Luminii Sale, un trup însuflețit și pătruns de taina sângelui? Știm că îngerii sunt plini de Duhul Sfânt și ard, sunt fierbinți de măreția divină; dacă sângele martirilor se află în trup, iar sângele este amestecat cu fierbințeala supremă, nu încapă nici o îndoială că fericiții martiri alcătuiesc doar o singură și aceeași inimă cu aceasta. Să nu ne facă sfintele moaște ale dreptilor aceștia să cădem într-o greșală banală, și să fim încredințați întru totul că aceste rămășițe sfinte de Apostoli și de Martiri, oricât de mici ar fi, conțin roada autentică și adevărată (*veritas*) a tuturor suferințelor lor trupești, adică tot ce au meritat ei ca răsplată pentru martiriul lor, și să strigăm cu toată credința noastră că în sfintele moaște nu există nimic care să fie într-o măsură mai mare sau mai mică, fiindcă acolo unde virtutea este întregă și mădularele sunt întregi. Spunem că trupul și carnea lui s-au topit în substanța sângelui și afirmăm că Duhul, deși plin de roua sângelui, a primit de la Cuvântul lui Dumnezeu fierbințeala lui înflăcărată. Așa stând lucrurile, este foarte sigur

⁷ *Ibidem.*

că Apostolii și Martirii noștri au ajuns la noi cu toate virtuțile lor”.

Altfel spus, Duhul Sfânt este prezent în chiar trupul sfinților și, prin urmare, El este prezent și în moaștele lor, iar această prezență nu este deloc micșorată de dimensiunea mică a moaștelor; Biserica a crezut în această învățătură încă de la începuturile ei. Exact acest argument este invocat și folosit și în privința părțicelilor din Trupul Domnului din Sfânta Euharistie. Faptul că primim la Sfânta Împărtășanie o părțică mai mare sau mai mică nu înseamnă că primim mai mult sau mai puțin din Trupul Mântuitorului Hristos, ci Îl primim în întregime. Darul primit nu se măsoară după dimensiunea părțicelei din Sfânta Împărtășanie. Pe baza unui asemenea raționament, Sfântul Victriciu ne spune că indiferent de mărimea, de dimensiunile moaștelor unui sfânt, fiindcă Duhul Sfânt este prezent în ele și lucrează prin ele, sfântul respectiv este prezent în ele, în totalitate.

De aceea, potrivit întregii Tradiții a Bisericii, sfintele moaște au fost cinstite dintotdeauna ca o prezență reală, adevărată, a sfinților cărora le aparțin. În țările ortodoxe, această învățătură este încă foarte vie. Este surprinzător cum într-o țară ca Rusia, spre exemplu, care s-a aflat vreme de optzeci de ani sub jugul ateismului militant, această tradiție este rețrăită cu o forță și o vigoare cu totul deosebite. Trebuie să spunem că țările din Estul Europei și mai ales cele din fosta Uniune Sovietică au avut probabil în acești optzeci de ani mai mulți martiri decât a avut toată Biserica în două mii de ani. Tertulian scria că „sângele martirilor este o sămânță” și acest lucru poate fi constatat în continuare și în zilele noastre.

Un cuplu de credincioși prieteni ai mănăstirii noastre au locuit mai mulți ani la Moscova și au fost nevoiți, din cauza unei schimbări în viața profesională, să se întoarcă în Franța. Ei ne-au spus că în Rusia, la Moscova, au simțit că trăiesc într-o țară creștină, în vreme ce în Franța, în zilele noastre, se simt ca într-o țară atee, așa cum era Rusia în timpul comunismului.

Citându-l aici pe Sfântul Ierarh Victriciu, am dorit să scot în evidență o mărturie a Bisericii vechi cu privire la cinstirea sfintelor moaște și să încerc să arăt în ce fel, în Galia din veacul al IV-lea, un ierarh dintr-un oraș ca Rouen, propunea o învățătură

despre Biserica-Trup al lui Hristos, atât de asemănătoare cu aceea a unui Chiril al Ierusalimului sau a unui Atanasie al Alexandriei. Vedem în aceasta unitatea de gândire teologică ce domnea în perioada aceea în întreaga Biserică.

La origini, trupurile sfinților nu se împărțeau, ci erau cinstite întregi, în locul îngropării lor, în diferite părți ale creștinătății. Erau considerate relicve și pânzele folosite la înfășurarea trupurilor martirilor sau chiar și o bucată de pânză pătată cu sângele lor. Sângele martirilor era strâns în sticlute care erau așezate, în general, în mormântul lor. La noi, în Mănăstirea „Sfântul Antonie cel Mare”, avem o sticlută din veacul al III-lea, ce conține sângele unui astfel de martir, Sfântul Felician din Vienne. Erau cinstite ca relicve și bucăți de pânză atinse de sfintele moaște. După aceea, s-a ajuns la practica dăruirii unor părțicele din trupurile martirilor, care era deja una obișnuită în vremea Sfântului Ierarh Victriciu, episcop de Rouen.

În zilele noastre, în locurile în care sunt cinstiți în chip deosebit un sfânt sau o sfântă, sunt împărțite adesea iconițe însoțite de un mic fragment din veșmântul care le-a acoperit trupul. Acestea sunt adevărate relicve care se cuvine a fi cinstite ca atare, fiindcă ele asigură prezența sfântului sau a sfintei acelora, reprezentați și în iconițe. În ținuturile noastre, atunci când o biserică veche era consacrată unui sfânt, acest lucru nu însemna că în ea fuseseră așezate trupul întreg sau părțicele din trupul sfântului respectiv, ci că se putea găsi acolo o bucată de pânză adusă dintr-un pelerinaj la mormântul său. Aproape de mănăstirea noastră se află o mică bisericuță în ruină din veacul al XI-lea, închinată Sfântului Ierarh Memorie (Memorius). Acest sfânt a fost în veacul al VI-lea episcop al orașului Canossa în Italia, nu departe de Monte Cassino, unde viețuia pe atunci Sfântul Benedict din Nursia. Orașul Canossa a fost distrus de lombarzi, iar trupul Sfântului Memorie a fost dus la Bari, unde, în veacul al XI-lea, avea să fie așezat și trupul Sfântului Ierarh Nicolae, adus din Asia Mică. După aducerea moaștelor Sfântului Nicolae la Bari, foarte mulți pelerini din toată lumea creștină s-au dus la Bari, pentru a se închina la ele. Este foarte posibil ca denumirea de „Sfântul Memorie” dată bisericii de la Font-de-Laval să fie explicată de faptul că, în timpul construcției sale, niște localnici întorși după un pelerinaj la Bari au

așezat în ea o bucată de pânză adusă de acolo, care a fost atinsă de moaștele Sfântului Memorie.

Învățătura susținută de Sfinții Părinți ai Bisericii potrivit căreia moaștele sfinților sunt sfințite de energia necreată a Duhului Sfânt, deoarece trupul creștinilor credincioși este sfințit de această energie încă de la Botez, este extrem de importantă și se înscrie într-un context teologic esențial pentru Ortodoxie. În Occident, această învățatură a dispărut treptat, după Fericitul Augustin pentru care conta doar legătura dintre Dumnezeu și suflet: „Dumnezeu și sufletul meu sunt tot ce contează”. Prea influențat de filosofia platoniciană, el nu avea simțul sfințirii materiei. În veacul al XIII-lea, în perioada scolastică, au existat două școli teologice în Apus referitoare la Taine: școala augustiniană (adică cea care s-a inspirat mai ales din pozițiile doctrinale ale Fericitului Augustin, pe care le-a dus uneori la extrem) și școala tomistă. Adepții învățaturii augustiniene afirmă că, în afară de Euharistie, folosirea unei materii în administrarea unei Taine nu presupune sfințirea intrinsecă a materiei; spre exemplu, folosirea uleiului la Mirungere sau la Taina Sfântului Maslu este doar un gest pe care slujitorul îl face ca un semnal la care Dumnezeu Își dăruiește harul direct sufletului. Acest lucru nu se datorează folosirii uleiului, care în sine nu este sfințit și nu suferă nici o schimbare. Aceasta era poziția numită augustiniană, în privința Sfințelor Taine, și ea a rămas învățătura acestei școli teologice atâta timp cât a avut adepți în Occident. În veacul al XIII-lea, marele teolog Toma de Aquino avea acces la unele dintre scrierile Sfântului Ioan Damaschin, ce sintetizau gândirea anterioară a Părinților Bisericii. În urma acestor lecturi, Toma de Aquino a corectat învățătura școlii augustiniene referitoare la Sfintele Taine, afirmând „cauzalitatea lor fizică”. Acest lucru înseamnă că în Taine, materia însăși, uleiul sau apa de la Botez, sunt sfințite în mod intrinsec de prezența Duhului Sfânt. În felul acesta, era reintrodusă în Apus, de școala tomistă, toată doctrina Părinților greci și a Sfântului Ioan Damaschin referitoare la acest aspect. În schimb, teologia augustiniană a inspirat în veacul al XVI-lea Reforma protestantă, ai cărei promotori erau atât de pătrunși de această teologie, încât au ajuns să nege pur și simplu prezența reală a Trupului și Sângelui lui Hristos din Sfânta Euharistie. Potrivit acestei doctrine, atunci când un

pastor celebrează „Sfânta Cină”, primirea Împărtășaniei este un gest ritualic, care-L face pe Dumnezeu să-Și dăruiască harul celui care o primește, însă pâinea și vinul nu sunt preschimbate de Duhul Sfânt. Nu există în ele vreo prezență reală a lui Hristos, ci ele sunt doar simboluri. Recent, o Adunare generală a Bisericilor Reformate din Franța a reafirmat că aceasta este doctrina proprie Protestantismului; adică, poziția augustiniană, înăspriată și extinsă și la Euharistie, potrivit căreia nu este cu putință o sfințire a materiei.

Învățătura Tradiției autentice a Bisericii cu privire la sfințirea materiei de către Duhul Sfânt, pe care se întemeiază în special cinstirea moaștelor sfinților, dar și, într-un alt plan, toată doctrina sacramentală, are drept consecință o viziune cu totul diferită asupra creației. Într-o teologie de tip augustinian, nimic nu poate incita la acordarea unei atenții speciale ființelor materiale, iar o ecologie creștină nu are nici un sens, în vreme ce, din cealaltă perspectivă, se întâmplă exact contrariul. Patriarhul ecumenic al Constantinopolului, ucenic al Părinților greci, a fost primul dintre înaltele Autorități creștine care a atras atenția asupra importanței salvării mediului înconjurător și a necesității adoptării unei atitudini față de creație care să nu mai fie doar una de consum și exploatare, ci, dimpotrivă, una de respect a universului material, omul nefiind nicidecum doar un folositor și consumator al acestuia, ci preotul și liturghisitorul lui.